

SECTION 1. SLAVIC LANGUAGES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-1>

CIRCUMSTANTIAL DETERMINANTS IN THE FORMATION OF IMPERATIVE CONSTRUCTIONS IN OFFICIAL AND BUSINESS DISCOURSE: ANALYSIS OF NORMATIVE ACTS AND ADMINISTRATIVE DOCUMENTS

ОБСТАВИННІ ДЕТЕРМІНАНТИ У ФОРМУВАННІ ІМПЕРАТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ: АНАЛІЗ НОРМАТИВНИХ АКТІВ ТА АДМІНІСТРАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Vynohradova Yu. B.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Culture of the Ukrainian Language
Dragomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine*

Виноградова Ю. Б.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри культури української
мови
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Імперативні конструкції є невід'ємною частиною офіційно-ділового дискурсу, оскільки вони виконують ключову функцію регламентації поведінки адресатів нормативних актів та адміністративних документів. Вони забезпечують правову визначеність, задають порядок дій та формулюють обов'язкові вимоги до виконання певних приписів.

У сучасних нормативно-правових текстах важливу роль відіграють обставинні детермінанти, які встановлюють умови реалізації правових норм. Вони уточнюють зміст імперативних конструкцій, конкретизують просторово-часові межі виконання дій та визначають фактори, що впливають на можливість чи обов'язковість виконання припису. Саме через обставинні детермінанти досягається однозначне тлумачення нормативних положень, що є основою юридичної точності та запобігання правовим колізіям.

Попри високий рівень регламентації офіційно-ділового стилю, у текстах нормативних актів можна спостерігати варіативність у використанні обставинних детермінантів. Це зумовлює необхідність їхнього системного аналізу, що дасть змогу глибше зрозуміти

принципи побудови директивних висловлювань і підвищити ефективність правового спілкування.

Офіційно-діловий дискурс є одним із найбільш регламентованих функціональних стилів української мови. Його основною комунікативною метою є передача нормативної, юридично значущої інформації, що регулює правові, адміністративні та соціальні відносини між державою, установами та громадянами [3, с. 45].

Суттєву роль у формуванні директивних висловлювань в офіційно-діловому дискурсі відіграють імперативні конструкції, які виражають наказ, вимогу, заборону або дозвіл. Вони будуються за допомогою наказового способу дієслів, конструкцій із модальними дієсловами (повинен, зобов'язаний, необхідно тощо), пасивних і безособових зворотів [5, с. 112].

У структурі імперативних конструкцій важливе місце посідають обставинні детермінанти – синтаксичні компоненти, що деталізують умови виконання дії, місце, час, спосіб реалізації припису або допустовість його здійснення. Дослідження таких конструкцій у текстах нормативних актів і адміністративних документів дозволяє виявити специфіку формально-мовних засобів регулювання суспільних відносин [6, с. 78].

Обставинні детермінанти як структурно-семантичні елементи імперативних конструкцій.

Обставинні детермінанти в офіційно-діловому дискурсі виконують уточнювальну функцію, конкретизуючи зміст директивного висловлювання. Вони можуть мати різний синтаксичний статус (одиночні слова, словосполучення, підрядні речення) та виконувати різні семантичні ролі [4, с. 133].

Класифікація обставинних детермінантів в офіційно-діловому дискурсі

Обставини місця – визначають локалізацію виконання наказу або заборони:

- на території України заборонено...;
- документи слід подавати до секретаріату суду... .

Обставини часу – уточнюють момент або тривалість виконання дії:

- не пізніше ніж за 10 днів необхідно подати заяву;
- після отримання дозволу можна розпочати діяльність.

Обставини способу дії – конкретизують спосіб реалізації директиви:

- документ подають у двох примірниках;
- звіт має бути заповнений відповідно до встановленого зразка.

Обставини умови – регламентують умови, за яких можливе або неможливе виконання дії:

- у разі відсутності погодження рішення не ухвалюють;

– якщо документи оформлено неналежним чином, їх повертають на доопрацювання.

Обставини допустовості – вказують на можливість або допустимість дії всупереч певним перешкодам:

незважаючи на відсутність офіційного підтвердження, орган може розглянути запит;

попри обмежений бюджет, заходи мають бути реалізовано.

Функціональна роль обставинних детермінантів у нормативних і адміністративних текстах

Обставинні детермінанти відіграють важливу роль у текстах офіційно-ділового стилю, виконуючи такі функції:

– точність і конкретизація – чітко визначають параметри виконання припису, запобігаючи двозначному тлумаченню [3, с. 47];

– регламентація дій адресатів – встановлюють часові, просторові та процедурні межі здійснення дії [5, с. 114];

– юридична визначеність – сприяють відповідності документів нормам права, встановлюючи підстави й умови виконання нормативних приписів [6, с. 80];

– запобігання правовим колізіям – уточнюють умови дії нормативних положень, знижуючи ризик юридичних суперечностей [7, с. 61].

Отже, обставинні детермінанти є невід’ємним компонентом імперативних конструкцій в офіційно-діловому дискурсі. Вони виконують ключову роль у структурі нормативних актів і адміністративних документів, забезпечуючи чіткість, однозначність і юридичну визначеність директивних приписів.

Аналіз імперативних конструкцій в офіційно-діловому дискурсі засвідчує, що обставинні детермінанти не лише уточнюють директивні приписи, а й відіграють роль механізму юридичної регуляції мовних актів. Вони сприяють формуванню системного, передбачуваного та однозначного тлумачення нормативних положень, що особливо важливо в контексті правозастосування.

Використання обставин місця, часу, способу дії, умови та допустовості в адміністративних текстах свідчить про їхню глибоку структурну інтеграцію у синтаксичну організацію офіційно-ділового стилю. Їхня присутність у формулюваннях наказів, постанов та розпоряджень дозволяє деталізувати межі та способи виконання зобов’язань, мінімізуючи правові ризики.

Література:

1. ДСТУ 3966:2009. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. Київ : Держспожив-стандарт України, 2009. 26 с.
2. ДСТУ 4163:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020. 22 с.
3. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування. Київ : ВЦ «Академія», 2021. 312 с.
4. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : ВЦ «Академія», 2022. 256 с.
5. Пешков В. Г. Функціонально-стилістичні особливості офіційно-ділового дискурсу. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 198 с.
6. Скребець О. І. Юридична лінгвістика : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 240 с.
7. Тараненко О. О. Синтаксис офіційно-ділового стилю української мови. Київ : Наукова думка, 2020. 214 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-2>

HYPERPURISTIC TENDENCIES IN THE UKRAINIAN LANGUAGE (CAUSES, EVALUATIONS, CONSEQUENCES)

ГІПЕРПУРИСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (ПРИЧИНИ, ОЦІНКИ, НАСЛІДКИ)

Honcharenko A. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Scientific Secretary
O. O. Potebnia Institute of Linguistics
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Гончаренко А. В.

*кандидат філологічних наук,
учений секретар
Інститут мовознавства
імені О. О. Потебні
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Докорінні зміни в соціальній дійсності в Україні, що уможливилися з кінця минулого століття, демократизація мовної практики суспільства, соціально-економічна та мовно-культурна глобалізація в житті українського соціуму, посилення прагнень до коригування нормативних засад літературної мови стали ключовими факторами аксіологічної